

Kultur / **Bøger**

Del uden helhed

ANMELDELSE / 10.01.17

Fernando Pessoa var mere eller mindre ukendt i sin levetid. Efter sin død fik han en plads i modernismens panteon. Hans 'Udvalgte digte' viser med al tydelighed hvorfor.

P. Johan Lose

Ved sin død i 1935 havde Pessoa udgivet en række avis- og tidsskriftartikler, et par engelsksprogede digtsamlinger samt det patriotiske langdigt *Mensagem*. Det var imidlertid de omkring 26.000 efterladte papirer, man fandt i en skibskiste på forfatterens værelse, som skulle sikre ham den plads, han i dag indtager i verdenslitteraturen.

Det, der gør disse skrifter bemærkelsesværdige, er ikke alene deres ofte formidable litterære kvaliteter, monstrøse omfang og genremæssige spændvidde (ud over dramaer, detektivhistorier, litteraturkritik og poesi, fandt man optegnelser om teologi, filosofi, astrologi og sågar en guidebog om Lissabon). Det er også alle de selvstændige forfatteridentiteter – eller heteronymer, som Pessoa selv kaldte dem – skrifterne huser. Lærde har opgjort dem til ikke færre end treoghalvfjerds; og af disse møder vi i Martin Bastkjær og Peter Poulsens digtudvalg de fire mest berømte, poetskikkelserne Alberto Caeiro, Álvaro de Campo, Ricardo Reis samt Pessoa 'ham selv'.

I et notat fra 1914 skriver Pessoa: »Jeg skrev nogle og tredive digte i en slags trance, hvis væsen jeg ikke kan definere,« og afslutter: »min mester havde vist sig i mit indre.« Denne mester var Caeiro. Hans digte er kendetegnet af en stilistisk ligefremhed, der spejles tematisk af en higen efter en umiddelbarhed i mødet med omgivelserne. Næsten programmatisk lyder det: »Jeg prøver at glemme den måde at huske på, jeg er opdraget med,/Og at gnide sværten af mine sanser,/At slippe mine sande følelser fri,/Vikle mig ud og være mig, ikke Alberto Caeiro,/Men et menneskedyr, Naturen har skabt.« Som det her antydes, er det særligt naturen, der optager Caeiro: »Den der har blomster behøver ikke Gud,« som han skriver. Naturdyrkelsen er dog ikke lettroende sværmeri. I et brev til vennen Mário de Sá-Carneiro beskriver Pessoa, Caeiro, som »en kompliceret slags hyrdedigter.« Det viser sig bl.a. i hans uvilje mod idyllisering og æstetisering: »Er en blomst eksempelvis smuk?/Er en frugt eksempelvis smuk?/Nej: de har farve og form/Og findes bare.« Igen stræber Caeiro efter at sanse så uholdt som muligt: »mine tanker er alle sansninger./Jeg tænker med øjnene og med ørerne/Og med hænderne og med fødderne/Og med næsen og med munden.«

Álvaro de Campos er straks et andet bekendtskab. Bekendende klynkehoved, megaloman og selvmedlidende, tilhænger og forsager af den moderne civilisation, ironisk romantiker, maskinbesyngende futurist, dekadent og brystsvag dandy, opiumsryger, urban kosmopolit, tigger og vagabond. Denne sammensathed er tilsigtet. Campos vil nemlig omfavne mest muligt: »Jeg elsker alt, besjæler alt, forlener alt med menneskelighed, /Menneskene, sjælene og maskinerne, /For derved at gøre min personlighed større.« Næsten stik modsat skriver han: »Ingenting griber mig, jeg knytter mig ikke til noget, jeg tilhører intet.« Campos er på den måde svær at få hold på. I det ligger der naturligvis noget æggende og fascinerende. Når han alligevel udgør udvalgets lavpunkt, hænger det sammen med, at digtene i længden udarter til en lidt trættende opvisning i tilfældige indfald. Det kan derfor ærgre mig, at han kvantitativt fylder så meget; hele 46% af det samlede udvalg.

Ricardo Reis, hvem nobelpristageren José Saramago senere skrev en hel roman om, er en slags længselsfuld stoiker. På den ene side kredser han om den besindige omfavnelser af skæbnen og forgængelighed. På den anden om antikkens svundne, forjættede land: »Fordrevet fra min overbevisnings ældgamle fædreland/Og trøstet kun ved tanken om guderne/Finder jeg varme/I en helt anden sol – /Den sol der skinnede over Parthenon og Akropolis/Og som fulgte den talende Aristoteles/Når han gik langsom og værdig omkring./Men helst lytter jeg til Epikur.« Her er længslen dog ikke ensbetydende med selvsmagende verdensforsagelse. Digtene præges, som henvisningen til filosofen Epikur antyder, af en

glæde over de sanselige nydelser, samt et ønske om at reaktualisere antikken i samtidens verden: »Jeg har skrevet disse vers/For at guderne skulle vende tilbage.«

Hvor Reis mest ligner Caeiro, ligner den sidste af poeterne – Pessoa ('ham selv'), der også er et heteronym – mest Campos. De har den samme melankolske – undertiden patetiske – tilgang til tingene: »Jeg tabte, på min bane gennem livet/På vej mod mit ulykkelige lod,« og »Ak, i min sjæl er det regnfuldt og tåget,/Evig og altid.« Pessoa er imidlertid langt mere konsekvent, navnlig i sin higen efter fortiden og en ubekymret tilværelse. Derudover er hans poetiske univers klart det mest hermetiske. Billedsproget er drømmende, mystisk og surrealistisk; samtidig opererer 'Pessoa' med stramme rimemønstre og en kontrolleret metrik. Det er noget af en bedrift, at Poulsen har kunne omsætte det til så velklingende dansk.

I det hele taget fortjener udgivelsen ros. Oversættelsen er lydefri og levende, og Bastkjærs forord leder kyndigt læseren ind i Pessoa's betagende kreds af digtertemperamenter. Digtudvalget er kort sagt et oplagt sted at starte sin læsning af et af den europæiske modernismes helt centrale forfatterskaber.

FAKTA

Fernando Pessoa (1888
- 1935) portugisisk
forfatter, forlægger og
tidsskriftredaktør.

Udvalgte digte udkom
for nyligt på dansk.
Derudover foreligger
den filosofiske
fortælling *Den
anarkistiske bankier* og
hovedværket
Rastløshedens bog
(skrevet under
heteronymet Bernardo
Soares) på dansk. Der
kan dog være grund til
at vente lidt med
erhverve sig den sidste
af bøgerne. Det
amerikanske
kvalitetsforlag, New
Directions, barsler
nemlig med en
komplet udgave af
værket (ca. 450 sider
længere end den
danske version!). Hvis

man er interesseret i de filosofiske aspekter af Pessoas værk, har Contra Mundum Press udgivet en strålende samling af forfatterens refleksioner over filosofihistorien under titlen *Philosophical Essays*.

Udvalgte digte
Fernando Pessoa
(overs. Peter Poulsen
med forord af Martin
Bastkjær).
Rosinante, 310 sider.